

УДК 811.111'22'42

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ В АНГЛІЙСЬКИХ ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ХІХ ТА ХХІ СТОЛІТТЯ

Цинтар Н. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розглянуто синтаксичні експресивні засоби вираження емотивності в прозових творах. Особливу увагу приділено окличним реченням та повторам. Виділено та охарактеризовано репрезентації відповідних синтаксичних експресивних засобів.

Ключові слова: синтаксичні експресивні засоби, емотивність, емоції, окличні речення, повтори, прозовий твір.

Tsyntar N. Syntactic means of expressing emotivity in English prose texts of XIX and XXI centuries. The article is devoted to the investigation of the syntactic expressive means of representing emotivity in the prose texts. Syntactic expressive means have a great potential in expressing emotivity of the prose texts. These are special syntactic constructions that express not only the main content but also the subjective attitude to the speech made by the speaker. In order to express the emotional state of the literary character different in size phrases, clauses and sentences are used. The greater emotional tension is the higher the degree of disorder in the syntactic constructions is. Repetitions, interruptions, questions, unfinished syntactic constructions are peculiar for the high concentration of emotivity in the prose text. Special attention was paid to the exclamative sentences and repetitions. The examples of the corresponding syntactic expressive means have been outlined and characterized (281 examples of exclamative sentences, 77 examples of repetitions). Intonation as a suprasegmental means of expressing emotions is the main factor of expressing the emotional function in the sentences of the corresponding type. Thus, the messages, questions, orders and requests become more expressive. Grammar emphatic constructions contribute to the emotivity of the text as well. Repetitions as the syntactic expressive means of representing emotivity emphasise the emotional tone of the prose text and are expressed by the direct lexico-semantic nomination. A great number of repetitions speak about the great emotional tension of the character. The syntactic constructions of different levels make up the repetitions. Both negative (anger, irritation, envy, disgust, shame etc.) and positive (happiness, joy, interest, hope, satisfaction etc.) emotions and emotional states can be expressed by syntactic expressive means of representing emotivity.

Key words: syntactic expressive means, emotivity, emotions, exclamative sentences, repetitions, prose texts.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Синтаксичні експресивні засоби мають значний потенціал для вираження емотивності в прозових творах. До них належать особливі синтаксичні утворення, метою яких є передача як основного змісту мовного коду, так і суб'єктивно-оцінного, емоційно забарвленого ставлення того, хто говорить, до предмета думки [2, 118]. Для вираження емоційного стану суб'єкта використовуються речення і звороти різної будови, які «цілком занурені у стихію комунікації, унаслідок чого об'єктивуються й різко контрастують із емоційно нейтральними синтаксичними структурами» [5, 216]. Чим вищий ступінь емоційного напруження, тим вищий ступінь дезорганізації синтаксичної структури тексту. Повтори, перерваність, питальні речення, незакінченість синтаксичних конструкцій, парцельовані структури є характерними для високої концентрації емотивності прозового твору. Дотепер не досліджувалися дискурси ХІХ та ХХІ століть в емотіологічному та гендерному аспектах, хоча мовний матеріал свідчить про необхідність їх зіставлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях прозових текстів у межах емотіологічних студій порівнюють або протиставляють спонтанне і стратегічне, тобто навмисне, вираження емоцій (Д. К. Корольов, Ф. Дапел, Н. Таріо) [2], емоційне мовлення без передбачуваного впливу на адресата й емоційне мовлення з цілеспрямованим впливом на адресата (Н. К. Гранько, В. Н. Грідін, Я. Рей-

ковський, Н. Arndt, R. Janney) [5], аналізують емоційно-забарвлені лексичні та синтаксичні одиниці, що вживаються переважно в діалогічному мовленні художніх персонажів (М. Д. Городнікова) [1]. Дискурсологи розглядають спонтанні й завчасно сплановані (Е. І. Галяшина, І. М. Прожогіна, Р. С. Carrol, J. Milroy, L. Milroy та інші) [2], усні й письмові (G. Cook, T. van Dijk, D. Tannen тощо) [7], діалогічні й монологічні (Л. Р. Безугла, М. С. Козирева, J. Hoffmannova та інші) [5] вияви емоцій.

Формулювання мети і завдань статті. Метою пропонованої статті є дослідження синтаксичних експресивних засобів вираження емотивності, зокрема окличних речень та повторів, у дискурсі. Матеріалом слугували прозові твори англійських авторів-чоловіків ХІХ та ХХІ століть (А. Конан Дойл «Собака Баскервіль», Н. Готорн «Багряна літера», О. Мак Кол Сміт «У компанії веселих леді», Е. Хоровиц «Точка відліку»). Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) дослідити теоретичні аспекти функціонування синтаксичних експресивних засобів вираження емотивності; 2) визначити роль окличних речень та повторів у текстотворенні; 3) проаналізувати особливості емотивної номінації за допомогою синтаксичних експресивних засобів у творчості англійських авторів-чоловіків ХІХ та ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед синтаксичних засобів експресивності, що

Синтаксичні засоби непрямої стилістичної номінації емотивності у творах авторів-чоловіків XIX та XXI ст.

Засіб непрямої стилістичної номінації	Кількість	Частка	Кількість	Частка	Загальна кількість за типом	Загальна частка
	XIX ст.		XXI ст.			
Окличні речення	172	83	109	72	281	78
Повтори	34	17	43	28	77	22
Усього	206	100	152	100	358	100

здійснюють непряму стилістичну номінацію емотивності у творах авторів-чоловіків XIX та XXI ст., кількісно вирізняється група, яку формують окличні речення та повтори.

Окличні речення є особливим типом висловлювань, у яких формально-синтаксичне значення поєднується з додатковою конотацією, що передає емоційний стан мовця (радість, здивування, захоплення, смуток, страх, жах, іронію тощо). Основна мета мовця – вираження емоцій, тоді як структура речення відступає на другий план. Часто визначення типу емоції, яку експлікує те чи те речення, можливе лише з емотивно-маркованого контексту (ЕМК). Інтонація виступає основним показником вираження емотивної функції в реченнях зазначеного типу. Таким чином, повідомлення, питання, накази й прохання стають більш виразними.

Аналіз дібраного фактичного матеріалу (див. табл. 1) засвідчує, що більша кількість окличних речень у творах авторів-чоловіків XIX століття (172 репрезентації, що становить 83%), ніж XX століття (109 репрезентацій, що становить 72%).

Найчастіше окличні речення як вид непрямої стилістичної номінації вживаються у репліках самих персонажів, виражаючи їхній емоційний стан під час спілкування:

“Ay! – how is that, good Master Dimmesdale?” interrupted the Governor. “Make that plain, I pray you!”

“...It was meant for blessing; for the one blessing of her life!”

“Well said, again!” cried good Mr. Wilson. “I feared the woman had no better thought than to make a mountebank of her child!”

“Oh, not so! – not so!” continued Mr. Dimmesdale...” (2, 96)

Проте автори, щоб звернути увагу читача на певний момент контексту, послуговуються цим видом стилістичної номінації емотивності і у словах автора:

The intelligence services are idle and inefficient, it is true. The CIA in America. MI6 in England. Even the KGB! They are all shadows of what they used to be (3, 92).

Іноді тип емоції можна визначити через лексичні засоби, що номінують емоцію. Наприклад, реакція місіс Джонс на божевільну ідею Алекса з роману Ентоні Хоровица «Точка відліку» передає її емоційний стан «відрази»: “And having to pretend you’re my brother! What a *ghastly* idea!” (4, 73). Два окличні речення підряд підсилюють тон емоції, а прикметник *ghastly* «огидний» позначає відповідну емоцію своїм лексичним значенням: **ghastly**, *adj* – unpleasant and

shocking (CALDT); intensely unpleasant, disagreeable, or objectionable (MWD); very objectionable, bad, or unpleasant (EOLD).

Часто окличні речення прямої мови супроводжуються авторськими ремарками (авторська номінація), які характеризують інтенсивність емоційного стану мовця: *cry* «кричати», *exclaim* «виголошувати», *burst* «вибухнути», *scream* «заверещати», *shout* «кричати», *groan* «стогнати», *wail* «волати», *stammer* «заїкатися» та ін. Наприклад:

“*Exactly!*” **exclaimed** Mma Ramotswe, adding “I don’t think we even need that book any more” (4, 216).

The brute! The brute! I cried with clenched hands (2, 114).

Оцінку речей та подій, які викликають емоційну збудженість персонажів, виражено засобами прямої лексико-семантичної номінації, тобто позитивні емоції – прикметниками *excellent* «відмінний», *good* «хороший», *nice* «гарний», *wonderful* «дивовижний» та ін., негативні – прикметниками *strange* «дивний», *disgusting* «огидний», *mad* «божевільний», *awful* «жахливий», *shocking* «шокуючий» та ін. Наприклад: “*What a strange, sad man is he!*” said the child, as if speaking partly to herself (2, 195).

Для додаткового підсилення емоції в окличних реченнях можуть використовуватися слова *what*, *that* та *how*. Найбільш вживані моделі окличних речень у виявлених ЕМК – граматичні емпатичні конструкції, у яких з метою досягнення емпатичного ефекту використовуються граматичні засоби мови:

1) “**What + N!**”, наприклад: “*What a pity we did not get the number!*” (2, 33). У наведеному ЕМК емоцію «жально» прямо номіновано іменником *pity* «жаль» у складі відповідної емпатичної структури. У реченні “*Well!*” she **exclaimed**. “*What a performance!*” (4, 38) емоцію «захоплення» автор Олександр Мак Кол Сміт підсилює дієсловом *exclaim* «виголошувати» та двома окличними реченнями, одне з яких емпатичне і спрямовує увагу читача на об’єкт захоплення *performance* «поведінку». Емоції «подиву» та «сорому» простежуємо в ЕМК “*What a strange sad man is he!*” (2, 195) та “*What a shame!*” (3, 129) зі словами *strange* «дивний» та *shame* «сором».

2) “**How + Adj!**”, наприклад, емоційний стан «жаху» відтворено в ЕМК “*How dreadful!*” said the woman. “To see it...” (4, 260), де за рахунок прикметника *dreadful* «жахливий» дано оцінку ситуації.

How strange it seemed to the sad woman...! Her Pearl! Her mother’s only treasure! How strange, indeed! (2, 75).

У цьому ЕМК автор Натаніель Готорн одночасно з окличними реченнями використовує повторення емфатичної конструкції *How strange*, таким чином передаючи ступінь інтенсивності емоції.

Повтори підсилюють емотивно-смыслову тональність прозового тексту і позначаються засобами прямої лексико-семантичної номінації.

Зазвичай повтори свідчать про значну напругу емоційного стану персонажа. Особливої експресивності їм додають окличні речення, чим виражають надмірну схвильованість людини, яка повторами акцентує на найважливіших моментах діалогу. Так, емоція «здивування» та «відроза» виражена у наступному ЕМК:

But, with what a wild look of wonder, joy, and horror! With what a ghastly rapture, as it were, too mighty to be expressed only by the eye and features, and bursting forth through the whole ugliness of his figure!.. (2, 117)

Часто повторюється найважливіша деталь в описі іншої людини, щоб легше впізнати чи пригадати:

"A beard! A beard! The man has a beard!" (1, 115).

Повторюватися можуть різні синтаксичні конструкції, зокрема:

а) окремі слова, наприклад:

«Hush, child, hush!» said the mother, earnestly (2, 90);

б) словосполучення, наприклад:

"His wife!" she said, again. *"His wife!"* (1, 127);

в) речення або його частина, наприклад:

"Prove it to me! Prove it to me!" (1, 127).

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Категорія емотивності неодноразово ставала предметом вивчення в лінгвістиці. Існує широкий спектр підходів до дослідження цього питання, які часто спричиняють розбіжності в теоретичних настановах дослідників. У цьому дослідженні запропоновано дещо новий підхід – розгляд проблематики в діахронічно-гендерному аспекті на основі виділення, порівняння та розмежування спільних та відмінних характеристик. Отже, емоційно забарвлене мовлення притаманне дискурсам і XIX ст., і XXI ст. Водночас вони відрізняються ступенем емотивності та способом її реалізації.

Здійснений у роботі аналіз емотивності у творах англійських авторів-чоловіків XIX та XXI століття відкриває перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з емотивністю дискурсів у когнітивному, психолінгвістичному та лінгвокультурологічному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнезділова Я. В. Емоційний та емотивний дискурс як різні види мовленнєвої діяльності / Я. В. Гнезділова // Іноземномовна комунікація : здобутки та перспективи : [мат. міжнародної наукової конференції]. – Тернопіль : Еліком, 2006. – С. 22–23.
2. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции / А. Н. Леонтьев // Психология мотивации и эмоций / [под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман]. – М. : ЧеРо, 2012. – 751 с.
3. Фрейд З. Избранное / Зигмунд Фрейд. – М. : Рефл-бук : Ваклер, 1990. – 370 с.
4. Потебня А. А. Из лекций по теории словесности : Басня. Пословица. Поговорка / А. А. Потебня // Теоретическая поэтика. – М. : Высшая шк., 1990. – С. 90–97.
5. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : [монография] / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
6. Averill J. R. Emotions in relation to systems of behaviour / J. R. Averill // N. S. Stein, B. L. Leventhal, T. Trabasso. Psychological and biological approaches to emotions. – Hillsdale, NJ : Erlbaum 1990. – P. 385–404.
7. Sapir E. Language. An Introduction to the Study of Speech / Edward Sapir. – New York : Harcourt, 1949. – 242 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

CALDT – Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus [Electronic resource]. – Access mode : <https://dictionary.cambridge.org>.

MWD – Merriam-Webster Dictionary [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.merriam-webster.com>

EOLD – English Oxford Living Dictionaries [Electronic resource]. – Access mode : <https://en.oxforddictionaries.com>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Conan Doyle A. The Hound of Baskerville / Arthur Conan Doyle. – London : Harper Press, 2010. – 182 p.
2. Hawthorne N. The Scarlet Letter / Nathaniel Hawthorne. – London : Penguin Books Ltd, 1996. – 224 p.
3. Horowitz A. Point Blanc / Anthony Horowitz. – London : Walker Books, 2005. – 281 p.
4. McCall Smith A. In the Company of Cheerful Ladies / Alexander McCall Smith. – London : Abacus, 2007. – 264 p.